

Den pågældende bestemmelse er, jfr. punkt 1, affattet således, at den stiller krav om en vis begrænsning i fortsættelseskassens rådighed over sin formue ved ophør som vilkår for opnåelse af medlemmernes fritagelse for at yde det i § 34, stk. 1 og 2, omhandlede bidrag til en anerkendt sygekasse. Det vil derfor lønne sig at opløse det stillede spørgsmål i to, nemlig:

(1) er den krævede rådighedsbegrænsning i sig selv af ekspropriativ natur, d. v. s. måtte en sådan rådighedsbegrænsning anses for en ekspropriation, dersom den var pålagt ubetinget? og

(2) vil det, hvis det første spørgsmål besvares bekræftende, gøre nogen forskel, at rådighedsbegrænsningen ikke er pålagt ubetinget, men kun som et vilkår for medlemmernes fritagelse for en vis ydelsespligt, der ellers ville påhvile dem?

For oversigtens skyld skal jeg straks anføre, at medens jeg er i tvivl om, hvorledes det første spørgsmål skal besvares, men dog nærmest tilbøjelig til at mene, at en ubetinget rådighedsbegrænsning måtte anses for et ekspropriativt indgreb, er jeg derimod ikke i tvivl om, at den omstændighed, at rådighedsbegrænsningen er krævet kun som vilkår for opnåelsen af bidragsfrihed, må bringe bestemmelsen uden for de ekspropriative indgrebs område.

4. Det første spørgsmål er altså dette, om en rådighedsbegrænsning som den i forslaget § 65, stk. 3, nr. 3, omhandlede måtte anses for et ekspropriativt indgreb, dersom det var pålagt ubetinget.

Ved besvarelsen af dette spørgsmål må det erindres, at grundloven ikke indeholder nogen præcis angivelse af, hvilke indgreb i borgernes rettigheder der er ekspropriative, d. v. s. omfattes af kravene i grundloven § 73, 1. stk. Grundloven taler om „at afstå sin ejendom“, men der har altid såvel i teorien som i lovgivningens og domstolens praksis været enighed om, at der hermed blot udtales et princip, hvis nærmere indhold må fastsættes ved fortolkning — såvel med hensyn til hvilke rettigheder der beskyttes, som med hensyn til hvilke indgreb heri beskyttelsen omfatter. Der har fra teoriens side været gjort adskillige forsøg på at basere denne fortolkning på et enkelt, simpelt princip, men ingen af disse forsøg har vundet almindelig tilslutning; og det er i dag

den herskende opfattelse, at afgørelsen af, om et vist indgreb i en vis rettighed er ekspropriation eller ej, må bero på et helhedsskøn, i hvilket en række hensyn, der ikke udtømmende lader sig angive, indgår. Jeg tillader mig herom at henvise til den udførlige fremstilling af problemet i 2. bind af min *Dansk Statsforfatningsret* (1960), side 535-564.

Selv om nu den omhandlede rådighedsindskrænkning ikke ligner de *typiske* ekspropriationer — f. eks. afståelse af et grundstykke til gennemførelse af en almenyttig foranstaltning — er spørgsmålet derfor ingenlunde afgjort dermed. Der kan anføres mange eksempler på, at ekspropriationsbestemmelserne er blevet anset for anvendelige også på rådighedsbegrænsninger og lignende indgreb, der afgjort ligger uden for de typiske ekspropriationsområde.

Rådighedsbegrænsningen går efter forslaget § 65, stk. 3, ud på, at foreningens repræsentantskab i tilfælde af foreningens ophør med hensyn til foreningens formue kun kan bestemme, *enten* at den forholds-mæssigt overføres til de anerkendte sygekasser, til hvilke dens nydende medlemmer er overført, *eller* at den skal benyttes til et af socialministeren godkendt, socialt formål. Begrænsningen betyder altså, at foreningen er afskåret fra at udnytte den frihed, der normalt inden for visse grænser må tilkomme en privat forening til at bestemme, hvorledes der ved foreningens opløsning skal forholdes med foreningsformuen, specielt at bestemme, at formuen, efter at foreningens forpligtelser er dækket, skal udloddes på medlemmerne (Poul Meyer, *Dansk Foreningsret* (1950), 199 f).

Om en sådan begrænsning i en privat forenings frihed til at råde over de midler, der alene hidrører fra medlemmernes indskud og foreningens virksomhed, må anses for ekspropriation eller ej, kan næppe afgøres i almindelighed under ét for alle foreninger, men besvarelsen må bero på de nærmere omstændigheder. Det kan næppe bestrides, at forholdene kan ligge på en sådan måde, at indgrebet må anses for en ekspropriation. Hvis man f. eks. forestiller sig en andelsforening med begrænset og lukket medlemstal, hvis formue er tilvejebragt ved medlemmernes kapitalindskud og foreningens virksomhed, forekommer det